

“La pèrdua d’una llengua fa mal”

Enric Larreula Vidal (Barcelona, 1941) és professor de Ciències de l’Educació a la Universitat Autònoma de Barcelona. Ha escrit narrativa infantil, juvenil i per a adults, i ara, des del seu amor pel català, amb ràbia per la progressiva desaparició, acaba de publicar ‘Dolor de llengua’ (Ed. 3i4), una anàlisi del com i el perquè es pateix per una llengua. Amb noms i cognoms.

Com es fa un b...
—En principi, molt a poc a poc. Aquest llibre tracta un tema que afecta directament la meva vida, i em fa mal: la pèrdua d’una llengua. Ja fa molts anys em vaig posar a observar això, a parlar amb gent que patien com jo —o més—, a discutir-me amb gent que patien menys, a professionalitzar-m’hi, fins i tot: em vaig fer professor de català justament per això, amb la qual cosa vaig canalitzar les preocupacions cap a una cosa més positiva. El 1969, quan encara el català era una llengua prohibida, vaig començar a treballar en una escola del Bon Pastor, a Barcelona, on tot era gent acabada d’arribar. I en una escola de monges. Imagina’t. Jo, agnòstic...

— ...Militant.

—No militant, integrista agnòstic! [Riu.] Bé, aquestes classes em van posar en contacte amb un món que desconeixia. Jo havia nascut en una família catalanoparlant, obrera, i el meu món s’havia desenvolupat en català. El contacte amb la immigració d’una manera directa em va fer adonar que ja no eren els altres, que formaven part d’aquest país, que s’hi estaven consolidant.

—I aleshores?

—Aleshores em vaig adonar —i t’ho diré massa brutalment, encara que no és ben bé així— que o fèiem un esforç molt gran per donar-nos a conèixer i fer les paus..., o se’ns menjaven. Perquè n’hi havia molts, naixien ja aquí i no tenien ni la més remota idea de com era aquest país. Tant com me’l sabia, jo (perquè l’excursionisme havia estat la meva universitat), tant com me l’estimava... I vaig pensar que ens havíem de barrejar, que això ho havíem de solucionar com fos. O els integràvem o

ens desintegraven. I bé... El resultat és que ens han desintegrat. El procés és indeturable.

—Com ha enfocat el seu treball?

—En principi, per una observació conscient i dolorosa d’una realitat canviant no innocent. Perquè la gent que venia aquí sí que era innocent, però les circumstàncies en les quals nosaltres vivíem, no, no eren innocents. Per això, és clar, la integració era difícilíssima per a ells. I a més a més perquè el poble català és un poble... mesell. Absolutament. Ha arribat un moment que em sento profundament incòmode amb els catalanoparlants. Quan en veig un, ja em poso nerviós. Mentre està callat, rai...

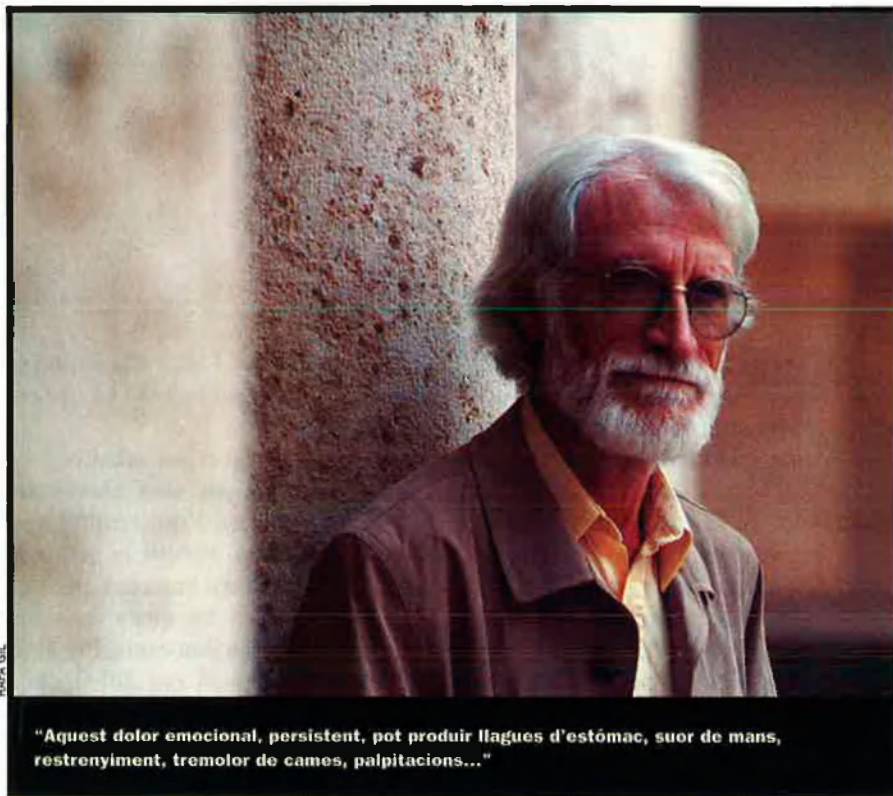
—Però, i després?

—Canviarà de llengua! Ha arribat un moment en què el meu poble s’ha convertit en un poble enemic. És terrible, quan arribes a aquesta situació... Però jo no en dono mai la culpa a la gent que ve de fora. Mira, ella [assenyala la seva dona, que somriu] és argentina. Quan ens vam conèixer, jo li vaig parlar en català, i vaig ser la primera persona que ho vaig fer, en vint anys que ella duia aquí. Ara, un cop dit això, també comprenc que a qualsevol poble sotmès a les pressions que hem tingut nosaltres durant 300 anys, li passaria el mateix. Els estats s’encarreguen d’anar-te ficant la por endins. I després la por ja va sola, ells ja es retiren, declaren la llengua fins i tot oficial; quan ja no la parla ningú.

—Què pretén, aquest llibre?

—Res. No pretén salvar cap causa ni donar ànims a ningú. De debò. Només és que m’he tret de damunt un dolor profund que sentia.

—Però de vegades passa que els llibres tenen com vida pròpia.

"Aquest dolor emocional, persistent, pot produir llagues d'estómac, suor de mans, restrenyiment, tremolor de cames, palpitations..."

—Si és així, ho celebraré, però que quedí entre tu i jo. En tot cas, m'agradaria que fes reflexionar molta d'aquesta gent titafreda.

—Ha dit titafreda?

—He dit titafreda, per no dir una cosa més gruixuda. Que molts titafredes reaccionin i que els que acusen els catalans de no sé què sàpiguen que estan col·laborant amb l'extinció d'una llengua. I que això no està ben vist, macos. Per molt progrés que siguin, internacionalistes i molta història: que s'hi posin fulles, no queda bé a la fotografia. Mira, potser no causarà efecte, aquest llibre, però si els fes mal estaria molt content. Perquè ha estat escrit amb molta ràbia. Amb ràbia, amb ràbia, amb ràbia, amb ràbia i m'aturo a la línia de l'odi. I amb molt d'amor.

—Què és el dolor de llengua?

—Es la sensació que tens que allò amb el qual tu t'identifiques més íntimament —perquè la llengua pot ser un dels nuclis identitaris més durs— desapareix.

—Diu que aquest dolor se t'enganxa a la vida...

—Et professionalitza. Si et pregunten "vostè, a què es dedica?", segur que

pots contestar "miri, jo sóc patidor de llengua." "I quantes hores treballa?" "Sempre, de nit i de dia. "La meua vida es converteix en una punyetera militància perquè no es perdi la meua llengua." I això, és clar, arriba a mortificar-te... Jo conec molta gent que no ho controla, pateix angoixadament i està a la defensiva.

—Vostè ha parlat amb centenars de persones i després confegeix el llibre amb les seves veus. El resultat és demolidor.

—Sí. La intenció era de documentar-me parlant amb gent. Amb gent diferent. He anat comparant.

—Posa noms i cognoms al dolor.

—No tots. Hi poso només alguns casos; d'Eivissa, de Mallorca, d'Alacant, de València, d'Elx, de Perpinyà, de Fraga, de l'Hospitalet de Llobregat... Tot el que hi ha aquí és veritat. Volia dir públicament que la pèrdua d'una llengua fa mal. I com que ningú no en parlava... Perquè en molts llibres de sociolingüística, és clar que es parla de la substitució, hi ha percentatges, croquis... Asèptics, tu. A mi això em deixa fred. I la llengua és important. Jo ho he observat com si fos un metge: és una malaltia social. No afecta tothom igual,

però hi ha milers de persones que pateixen per això.

—Però després del diagnòstic, no ens dona cap píndola per guarir-nos...

—No. Aquest és el problema. No sé si aquesta malaltia té solució. Per tenir-ne, la gent catalanoparlant hauria d'utilitzar la seva llengua amb tota normalitat. I això costa molt. La prova és que no ho fa ningú, o ben poca gent. Però a la gent, és clar, no se'ls pot demanar esforços per als quals no han estat educats. No saben què han de fer. Es pensen, els catalanoparlants, que no hi ha problema, que la seva llengua sempre ha viscut i viurà sempre.

—Ha trobat persones que ja no tenen amb qui parlar la seva llengua?

—Sí. Podríem arribar a dues conclusions: una, que en la vida d'una persona, una societat pot passar de ser monolingüe en una llengua a ser monolingüe en l'altra; dues, que cap d'aquests darrers parlants no sospitava, quan era jove, que es pogués perdre la seva llengua. És una reflexió que deixo oberta per a tots els que diuen que el català no es perdrà mai dels carrers de les nostres ciutats. Dels carrers on encara s'usa, deuen voler dir!

—Però ara s'ensenya a les escoles, no?

—També s'ensenyava castellà quan jo era petit, i el castellà no el parlava ningú, aleshores, a Barcelona. Ara els nens estudien català i en català, però utilitzen cada vegada més el castellà com a llengua de joves. Quan van a l'institut ja utilitzen la llengua dels grans, que és el castellà. El català ha passat a ser una llengua escolar.

—Vostè afirma que si no hi hagués hagut la guerra possiblement hauríem estat un país lingüísticament normal.

—N'estic plenament convençut.

—I que, després de la dictadura, el mal que s'havia fet a la llengua...

—Explota. El mal era contingut per la pròpia repressió: no estava ben vist anar contra el català. Però quan diuen que es pot fer tot, doncs ara *ya podemos hablar en castellano porque ahora el catalán no está perseguido*, entens? Intento que es vegi molt clar que el període de repressió contra la llengua catalana no només és el període franquista, com a molts els interessa que

pensem. És ara. És fa 300 anys. Possiblement serà d'aquí a 50. Mentre hi hagi algú que parli català hi haurà algú que el molestarà que algú parli català. Que m'expliquin per què.

—Ha recorregut amunt i avall tot l'àmbit lingüístic.

—He recorregut la geografia del dolor. Una de les dedicatòries del llibre la faig a València, "capital indiscutible del dolor de llengua". Tot el secessionisme atiat en bona mesura per les pròpies institucions li dona un caràcter especial, a València. Des d'aquesta capital, la geografia que et deia es pot dibuixar. Als punts on ha avançat més la substitució aparentment es pateix menys. Però si hi queda gent que resisteix, el dolor s'hi concentra. Com menys dolor social, més dolor individual. I no és la presència d'altres llengües, el que fa mal, sinó la desaparició absurda i estúpida de la meua. Que vingui qui vulgui, però jo ja hi era.

—Quines conseqüències té el dolor de llengua?

—Moltíssimes. Un dia, per casualitat vaig començar a pensar: què paguem anualment a l'estat en dolor per defensar la nostra manera de ser que, per exemple, gent de Valladolid no ha de pagar? A ells ningú no els diu res. Si algú arriba de fora, s'adapta o, si no, es fot. I ningú no els critica. Parlen com respiren, sense més! La cosa va començar per aquí. I, agafant aquest fil vaig posar-me a llegir sobre dolor. I resulta que aquest dolor emocional, persistent, pot produir llagues d'estómac, suor de mans, restrenyiment, tremolor de cames, palpitations... Tot això a la llarga és generador d'altres afeccions que poden arribar a quedar cròniques. Vaig adonar-me que aquest dolor de llengua no és gratuït. Nosaltres, a l'estat, li diem: tingui, tant d'això, tant d'allò i a més a més una pedra al ronyó, gràcies a vostè.

—No és una metàfora, això...

—No. Després, hi ha la sensació que constantment has d'intervenir a tot arreu perquè, és clar, si no ho fas tu, qui ho farà? Qui dirà qualsevol cosa, encara que no vingui a tomb, per fer-ho en català, per decantar la balança? És un desgast profund. Crea irritació, pateix

xes constantment, ja no goses sortir, no vols relacionar-te amb aquest o amb l'altre. Arriba un moment de pura neurosi. I tot això t'afecta en la relació, per exemple, amb els castellanoparlants. Quan en realitat [mira la dona] no en tenen cap culpa. Però els sents parlar, i et fa mal, sentir parlar castellà... Jo crec que si s'expliquessin les coses podríem viure millor. Però com que som un poble psicològicament derrotat en el més íntim, mai no volem ferir l'altre. Hem passat de no parlar català per por que ens facin mal a no parlar català per por de fer mal.

—Però nosaltres ens definim com a poble integrador.

—Un poble, per ser integrador, ha de tenir una certa autoestima. Si no, què vols integrar, el caos? La por, el desori, l'acolloniment total, el nostre llepaulisme? Per l'amor de déu! Això no engresca a ningú. Fins i tot ens poden menysprear perfectament.

—Patim el mal del panxacontentisme?

—Mira, si a algú li interessa demostrar que cada vegada el català progressa, té elements suficients per fer-ho. I si vol demostrar el contrari, també. Jo, en realitat, no vull demostrar ni una cosa ni l'altra. Senzillament m'he limitat a dir que la situació actual i el camí que portem ens fa patir. Ara, que les autoritats de Catalunya diguin que el 90% entén el català, que el 80% és capaç de parlar-lo... Segurament que deuen tenir tota la raó. Però les llengües no desapareixen del planeta perquè la gent no sigui capaç de parlar-la; desapareixen perquè la gent no les usa!

—Vostè diu que hem perdut.

—Sí. Com a mínim, diem-ho. El pitjor és dissimular. Jo crec que a un malalt se li ha de dir què té, perquè si no, ni es medicarà. I evidentment el poble catalanoparlant és, lingüísticament, un malalt terminal. Ara, de vegades hi ha miracles. Vés a saber.

—Vostè cita Pessoa, quan afirma "la meua llengua és la meua pàtria".

—No només som nosaltres, eh? La llengua és allò que fa que ens girem si a l'estranger, molt lluny, en sentim un que parla com nosaltres.

—I les institucions autonòmiques?

"En la vida d'una persona, una societat pot passar de ser monolingüe en una llengua a ser-ho en l'altra; cap dels darrers parlants no sospitava, de jove, que es pogués perdre la seva llengua"

—Mira, per exemple, al Principat de Catalunya no fan complir ni la pròpia llei, que ja els va costar prou de redactar. I ja és prou feble. I no són capaços de fer-la complir perquè tenen por de la reacció. Doncs almenys que es digui: som un poble subordinat, no podem ni defensar la nostra llengua en el nostre propi territori històric.

—I el goig de llengua, però, també existeix?

—És fantàstic, encara que deriva del dolor de llengua, naturalment. És aquesta il·lusió, aquesta energia que ens dona, aquest pensar que estàs col·laborant, sociabilitzar el teu esforç, dedicar-lo a una cosa tan etèria com és un poble, una idea, si vols abstracta però en la qual tu hi poses coratge i esforç. El goig de llengua és aquesta il·lusió que et fa treballar per una cosa que tu creus que és justa. A mi, el "lluïta per la llengua" m'ha obert els ulls en altres coses. Perquè aquesta era tan clara, que em va permetre desconfiar del poder. Per a mi ha estat molt fàcil ser rebel, perquè sóc català.

Núria Cadenas